

שירת הכלות – מגדר, היסטוריה וזיכרון

סרטה השני של הבמאית קארן אלבו הוא סרט רגיש שמתנהל באינטנסיביות רבה: מרחב זמן קצר ומתוח מאוד, מרחב מקום מצומצם עד מאוד, שתי גיבורות שחיהן מתנהלים במרחב אנושי מצומצם למדי. למרחבים מצומצם אלה הוסיפה הבמאית קשת של נושאים שכל אחד יכול היה לעמוד בפני עצמו וכל צופה יכול למצוא בו את הזווית שמעניינת אותו. זה יכול להיות סרט מגדרי פמיניסטי המתמודד עם הצורך/הכרח של בנות להנשא בגיל צעיר. זה יכול היה להיות סרט בתהליך התברותן של בנות כאלגוריה להתפתחותה של חברה או מדינה. זה יכול להיות סרט שהמימד ההיסטורי בו חזק, יחסי יהודים ומוסלמים בתוניסיה בתקופת הכיבוש הגרמני (נובמבר 1942-מאי 1943) אחת מהתקופות הרגישות והשבריריות ביותר של תוניסיה בכלל ושל יהודיה בפרט.

בכשרון רב מנווטת הבמאית בין הנושאים, המרחבים והדמויות ומעמידה לנו פנינה קולנועית. זהו סיפורן של חברות ילדות מרים (השחקנית Lizzie Brochere) ונור (השחקנית Olympe Borval). שהגיעו לגיל 16. הן נולדו וגדלו באותו בנין אך ניהלו אורח חיים שונה וחוו מסלול חיים שונה בהתאם לשייכות האתנית דתית. בעוד מרים היהודייה התחנכה במוסדות חינוך נשארה נור ללא חינוך. בעוד מרים לבושה באופן מודרני נאלצת נור לצאת כשהיא עטופה ברעלה. הבדלים אלה לא הפריעו לנערות לנהל חברות אמיתיות. אלא שמתחת לפני השטח הלכו הבדלים אלה והתחדדו ככל שהנערות התבגרו והגיעו למשבר כאשר כבשו הגרמנים את תוניסיה בנובמבר 1942, הפרידו את האוכלוסייה היהודית מהמוסלמית וכפו על הקהילה להעמיד לה כ-5,000 עובדי כפיה צעירים. החיים של כל האוכלוסייה השתבשו ובמיוחד של היהודים. בתקופה משברית כה קשה מחריף העימות בין החברות על רקע תהליך הנישואים של נור לחאלד, בן דודה (השחקן Najib Oudghiri), נישואים שנדחים בגלל שאביה של נור עומד על כך שלפני החתונה יתחיל בחיר לבה לעבוד.

חאלד הנואש מוצא עבודה כמשתף פעולה עם הגרמנים שמסגיר יהודים. נור שותף גם למאבק הלאומי התוניסאי לעצמאות והוא נמשך אל הדת. נור לא מתלהבת מהרעיונות הלאומיים שלו, לא מנטייתו הדתית ומסתייגת מיחסו ליהודים. היא אינה יודעת על עבודתו ובטח לא על חלקו של בעלה לעתיד בהסגרת בני משפחתה של מרים. מרים עצמה מתחבאת ולא נתפסת על ידי הגרמנים אלא מאוחר יותר. או אז מגיעה נור וחברות הילדות עומדת במבחן.

החמאם, המארח בין כתליו, נשים, נערות וילדים, מהווה מקום המפגש האינטימי לשיחות הנשים על החיים, על הנישואים וגם נקודת שיא כאשר הגרמנים נכנסים לחמאם לחפש בו נשים יהודיות.

בסרט סצנות לא קלות לצפייה, שרק מוסיפות לתחושת הדחיסות, לצד תיאורים נוסטלגיים של שירה, חתונה, שחזור מגורים ועוד.

זהו סרטה השני של קארן אלבו. הראשון, "ירושלים הקטנה", יצא לאקרנים בשנת 2006. בסרטה הראשון תארה חיי משפחה של מהגרים מתוניסיה ברובע סארסל בפריס שקלט אליו מהגרים צפון-אפריקאיים רבים. בשירת הכלות חוזרת אלבו אל מקור המשפחות, אל תוניסיה, אל הקיום היהודי-מוסלמי, אל התקופה הדרמטית ביותר.

הסרט הוא הפקה צרפתית-תוניסאית של במאית יהודיה צרפתית ממוצא אלג'יראי. זה זמן רב שהקולנוע התוניסאי מתמודד עם עברו בסרטים משובחים. די אם נזכיר שניים המשיקים גם לשירת הכלות. האחד הוא סרטה של הבמאית התוניסאית מופידה טלאטי שסרטה "שתיקות הארמון" תאר את ימיה האחרונים של משפחת השלטון בתוניסיה ובתוך כך עולה הנושא המגדרי בחריפות ובכשרון רב. השני הוא סרטו של הבמאי פריד בוגדיר "קיץ בלה-גולט" שמתאר את שלהי הקיום היהודי בתוניסיה לאור ארועי מלחמת ששת הימים. סרט זה הוא חלק מטרילוגיה רבת חשיבות שבה מתמודד הקולנוע התוניסאי עם מציאות חייו דרך הצצה לתקופות היסטוריות שונות. ב"קיץ בלה-גולט" מצר הבמאי על העובדה שהדור החדש בתוניסיה לא מכיר את היהודים ואת תרומתם למדינה.

מופידה טלאטי ופריד בוגדיר הם במאים תוניסאים. אלבו היא במאית יהודיה שחיה בצרפת. כל אחד מנקודת ראותו עוסק גם בשאלת עיצוב הזיכרון ההיסטורי של תוניסיה ושל יהודיה

ד"ר חיים סעדון, היסטוריון וחוקר יהדות תוניסיה. דיקן הסטודנטים באוניברסיטה הפתוחה ומנהל מרכז התיעוד והמחקר על יהודי צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה שפועל במכון בן צבי בירושלים